

MACHTELD VANDECANDELAERE

**FLEXIBELE
LEERWEGEN
VOOR MEERTALIGE
NIEUWKOMERS**

IN HET BASIS- EN SECUNDAIR ONDERWIJS

**LANNOO
CAMPUS**

D/2020/45/310 – ISBN 978 94 014 7011 7 – NUR 840, 847

Vormgeving omslag en binnenwerk: Peer De Maeyer
© Machteld Vandecandelaere & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2020.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.
Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden
en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Vaartkom 41 bus 01.02
3000 Leuven
België
www.lannoocampus.be

Postbus 23202
1100 DS Amsterdam
Nederland
www.lannoocampus.nl

INHOUD

WOORD VOORAF	9
HOOFDSTUK 1	
WAAROM FLEXIBELE LEERWEGEN?	11
1. Wanneer je de (leer)weg kwijt bent: van heroriëntering tot schooluitval	12
1.1 Heroriëntering naar het buitengewoon onderwijs	13
1.2 Zittenblijven	13
1.3 Attestering en watervalloopbanen	17
1.4 Spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten	19
2. Voorstelling van de zes scholen	20
2.1 GO! BS de Spits	20
2.2 GO! BS De Puzzel	21
2.3 GO! BS Campus Kompas	22
2.4 COLOMAplus	22
2.5 Guldensporencollege Campus Engineering	23
2.6 Spectrumschool Campus Plantijn	24
HOOFDSTUK 2	
WAT ZIJN DE REGELS?	27
1. Onthaal- en vervolgonderwijs in het basisonderwijs	27
1.1 Voorwaarden voor het organiseren van onthaalonderwijs	27
1.2 Organisatie	28
1.3 Omkadering	30
1.4 Vervolgonderwijs in het basisonderwijs	31
2. Onthaal- en vervolgonderwijs in het secundair onderwijs	33
2.1 Toelatingscriteria OKAN	33
2.2 Organisatie	34
2.3 Omkadering	35
2.4 Het einde van het onthaalonderwijs	35
2.5 Vervolgonderwijs	36

3.	Vrijheidsgraden binnen de regelgeving	39
3.1	Flexibiliteit in het basisonderwijs	39
3.2	Lessenroosters en groeperingen in het secundair onderwijs	40

HOOFDSTUK 3

WELKE FLEXIBELE LEERWEGEN ZIJN MOGELIJK? 43

1.	Interne differentiatie	44
1.1	Differentiatie naar interesse	45
1.2	Differentiatie naar leerstatus	45
1.3	Differentiatie naar leerprofiel	49
1.4	De impact van differentiatie op de verschillen in prestaties	51
2.	Structurele vormen van externe differentiatie	51
2.1	Multileeftijdsklassen	52
2.2	Klas- en leeftijdoverstijgende niveaugroepen	54
2.3	Graadevaluatie in het secundair onderwijs	58
2.4	Flexibele uurroosters en het bundelen van vakken	59
2.5	Structureel ingebouwde uren voor remediëring, verdieping of verbreding	60
3.	Flexibele praktijken voor specifieke doelgroepen	62
3.1	Aangepaste doelstellingen voor specifieke doelgroepen	62
3.2	Remediëring, verbreding en verdieping binnen de schooluren	68
3.3	Remediëring, verbreding en verdieping buiten de schooluren	69
3.4	Lessen volgen in een andere school	70
3.5	Doorstroom na tekorten	70
3.6	Vrijstellingen	72
3.7	Studieduur	79
3.8	Extra uren Nederlands voor leerlingen die het Nederlands onvoldoende beheersen	81
3.9	Flexibiliteit in evaluatie	82
4.	Flexibele praktijken exclusief voor ex-OKAN-leerlingen	86
4.1	Schakelklassen	86
4.2	Snuffelstages en ingroeilessen (proef- en oriëntatietijd)	87
4.3	Inhaallessen voor ex-OKAN-leerlingen	92
4.4	Extra Frans voor ex-OKAN-leerlingen	93

HOOFDSTUK 4**HEFBOMEN IN DE REALISATIE VAN FLEXIBELE LEERWEGEN 95**

1.	Tips voor de realisatie van flexibele leerwegen voor meertalige nieuwkomers	95
1.1	Expliciteer de schoolvisie	95
1.2	Haal mosterd bij de burens	104
1.3	Weet wat wettelijk mogelijk is	107
1.4	Zet in op continuïteit in het personeelsbeleid	107
1.5	Creëer ruimte voor samenwerking en overleg	111
1.6	Bied kansen tot professionele ontwikkeling	116
2.	Veelgestelde vragen en antwoorden	118
2.1	Algemene vragen over flexibele trajecten	118
2.2	Vragen over vrijstellingen	125
	NABESCHOUWING	132
	WOORD VAN DANK	133
	OVERZICHT VAN INTERESSANTE LITERATUUR	135
	EINDNOTEN	141

WOORD VOORAF

Dit boek biedt informatie over de mogelijkheden van flexibele leerwegen voor meertalige nieuwkomers. Dit boek biedt ook inspiratie: we brengen het verhaal van drie basisscholen en drie secundaire scholen die flexibele leerwegen mogelijk maken voor meertalige nieuwkomers in het basisonderwijs en ex-OKAN-leerlingen in het secundair onderwijs. Schoolteams implementeren vernieuwingen vaak met vallen en opstaan, en ze leren uit hun beginnersfouten. Dit boek helpt u om deze beginnersfouten te identificeren en zoveel mogelijk te voorkomen. U wint erbij door voort te bouwen op de ervaringen van andere scholen. Dit boek levert evenwel geen praktijken die u blindelings kunt kopiëren naar uw eigen school. Elke school is uniek, wat maakt dat er altijd een vertaalslag nodig is naar de eigen, specifieke schoolcontext.

Dit boek is als volgt opgebouwd. In het eerste hoofdstuk duiden we de behoefte aan flexibele leerwegen voor meertalige nieuwkomers door de pijnpunten in de schoolloopbanen van deze doelgroep te schetsen. Op het einde van het eerste hoofdstuk stellen we de zes bezochte scholen aan u voor. Zij delen in dit boek hun ervaringen met diverse vormen van flexibele leerwegen voor meertalige nieuwkomers. Het tweede hoofdstuk biedt een stand van zaken en een toelichting bij de regelgeving inzake het onthaal- en vervolgonderwijs in Vlaanderen. De achtergrond bij het onthaalonderwijs biedt belangrijke informatie over het traject dat meertalige nieuwkomers al hebben doorlopen wanneer ze starten in het vervolgonderwijs. In het derde hoofdstuk belichten we vervolgens de verschillende vormen van flexibele leerwegen en illustreren we ze aan de hand van de getuigenissen van leraren, directies en leerlingen in de zes bezochte scholen. Tot slot geeft het laatste hoofdstuk een overzicht van de succesingrediënten in het realiseren van flexibele leerwegen voor meertalige nieuwkomers. In dit laatste hoofdstuk kunt u ook terecht voor de antwoorden op veelgestelde vragen.

HOOFDSTUK 1

WAAROM FLEXIBELE LEERWEGEN?

Anderstalige nieuwkomers zijn kinderen en jongeren die recent naar België zijn gemigreerd en het Nederlands onvoldoende beheersen om te kunnen volgen op school. Het aantal anderstalige nieuwkomers in Vlaanderen stijgt jaar na jaar. In het schooljaar 2018-2019 telden we 3870 anderstalige nieuwkomers in het basisonderwijs (0,55 % van de totale populatie) en 4293 in het voltijds secundair onderwijs (1,00 % van de totale populatie). In 2014-2015 waren dat er nog 2052 in het basisonderwijs (0,30 % van de totale populatie) en 2502 in het secundair onderwijs (0,60 % van de totale populatie). In het basis- zowel als het secundair onderwijs zien we dus bijna een verdubbeling van het aantal anderstalige nieuwkomers in vier jaar tijd¹.

Zodra anderstalige nieuwkomers Nederlands leren, kunnen we spreken van meertalige nieuwkomers: het Nederlands vormt een van de talen die ze spreken. In dit boek spreken we van *anderstalige nieuwkomers* wanneer we verwijzen naar het aanbod dat zij krijgen binnen de AN-werking van de school. Dit is het aanbod binnen de AN-uren (uren voor Anderstalige Nieuwkomers) in het basisonderwijs of OKAN (OnthaalKlas voor Anderstalige Nieuwkomers) in het secundair onderwijs. We spreken in dit boek van *meertalige nieuwkomers* binnen de onderwijscontext waar leerlingen onderwijs volgen samen met Vlaamse, Nederlandstalige klasgenoten. In het basisonderwijs kan hiervan al sprake zijn tijdens het eerste jaar dat de kinderen schoollopen in Vlaanderen, namelijk in een school die een (semi)geïntegreerd AN-beleid voert. In het secundair onderwijs gaat het over het vervolgonderwijs na het OKAN-jaar.

De schoolloopbanen van meertalige nieuwkomers worden vaker gekenmerkt door nefaste loopbaanbeslissingen. In vergelijking met Vlaamse leeftijdsgenoten blijven ze vaker zitten, komen ze sneller in een watervalloopbaan terecht, zijn ze oververtegenwoordigd in het buitengewoon onderwijs, spijbelen ze meer en verlaten ze het onderwijs vaker zonder kwalificatie. Dat maakt dat we voor concrete uitdagingen staan waar flexibele leerwegen

een mogelijk antwoord op kunnen bieden. In wat volgt gaan we dieper in op de cijfers rond deze uitdagingen. Daarna stellen we de zes bezochte scholen aan u voor.

1 **WANNEER JE DE (LEER)WEG KWIJBT BENT: VAN HERORIËTERING TOT SCHOOLUITVAL**

Hoewel Vlaamse scholen heel vrij zijn in hoe ze leerlingen groeperen en lessenroosters samenstellen, krijgen leerwegen meestal vorm via het jaar-klassensysteem. Dit systeem berust op de idee dat leerlingen van ongeveer dezelfde leeftijd min of meer dezelfde onderwijsbehoeften hebben en op hetzelfde tempo leren en ontwikkelen². De achterliggende redenering is dat leraren de instructie beter kunnen afstemmen op groepen die meer homogeen zijn qua leeftijd en onderwijsbehoeften³. In een jaarklassensysteem wordt de maximale leeftijdsspreiding binnen een klas immers doorgaans beperkt tot twaalf maanden.

In de realiteit vinden we evenwel grote verschillen tussen leerlingen van dezelfde leeftijd wat betreft het bereiken van (delen van) het curriculum. Zeker bij nieuwkomers kunnen de verschillen groot zijn. Zij brengen een grote diversiteit aan schoolloopbanen, onderwijservaring en voorkennis mee. Het gaat van analfabeten en leerlingen die weinig tot geen schoolse ervaring hebben tot leerlingen die een vrij vergelijkbaar curriculum hebben gevolgd in het land van herkomst. Wanneer leerlingen, om diverse redenen, (delen van) het curriculum niet bereiken, kunnen ze geheroriënteerd worden naar een leeromgeving die beter is afgestemd op hun leerbehoeften, zoals een lager leerjaar (zittenblijven), een andere (vaak minder veeleisende) studierichting of onderwijsvorm, of het buitengewoon onderwijs. Deze heroriënteringspraktijken passen we in Vlaanderen vaak toe, zo blijkt uit de cijfers (zie verder). Ze komen bovendien vaker voor bij meertalige nieuwkomers. Wanneer deze praktijken niet effectief blijken, dreigen ze de kloof tussen Vlaamse leerlingen en meertalige nieuwkomers te vergroten. In wat volgt geven we een overzicht van de heroriënteringspraktijken waarmee nieuwkomers vaker te maken krijgen, namelijk de verwijzing naar het buitengewoon onderwijs, zittenblijven en watervalloopbanen. Daarnaast zijn nieuwkomers oververtegenwoordigd in de cijfers over spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten.

1.1 HERORIËTERING NAAR HET BUITENGEWOON ONDERWIJS

Vlaanderen is Europees gezien koploper wat betreft het percentage leerlingen in aparte scholen voor buitengewoon onderwijs⁴. In 2018-2019 zat 5,31 % van de leerlingen in het lager onderwijs in een aparte school voor buitengewoon onderwijs. Wanneer we inzoomen op 11-jarigen (het einde van de basisschool voor leerlingen met een reguliere schoolloopbaan), gaat het zelfs om 8,1 % van de jongens en 4,5 % van de meisjes⁵. In het secundair onderwijs zat datzelfde schooljaar 4,5 % van de leerlingen in het buitengewoon secundair onderwijs. Leerlingen met een niet-Belgische nationaliteit komen vaker in het buitengewoon onderwijs terecht. In het basisonderwijs zat in het schooljaar 2018-2019 5,14 % van de Belgische leerlingen in het buitengewoon onderwijs, ten opzichte van 6,84 % van de leerlingen met een andere nationaliteit. In het secundair onderwijs was dit 4,38 % van de Belgische leerlingen ten opzichte van 5,66 % van de niet-Belgische leerlingen.

De doorverwijzing van leerlingen naar een aparte school voor buitengewoon onderwijs staat onder discussie en staat haaks op de huidige internationale beweging om meer inclusief onderwijs mogelijk te maken, waar leerlingen met verschillende kenmerken (en onderwijsnoden) samen onderwijs volgen.

1.2 ZITTENBLIJVEN

Wanneer een leerling de leerstof van een leerjaar onvoldoende beheerst, kan de klassenraad beslissen dat de leerling moet blijven zitten. Uit internationaal onderzoek blijkt dat Vlaanderen een relatief hoog percentage zittenblijvers heeft. Zo gaf 23 % van de 15-jarige leerlingen in PISA 2018 aan ooit eens te zijn blijven zitten⁶.

Meertalige nieuwkomers blijven vaker zitten dan Vlaamse leerlingen. Dit gebeurt het vaakst na het eerste jaar in het reguliere basis- of secundair onderwijs. Wanneer we inzoomen op de groep vijfjarige nieuwkomers, zien we dat ongeveer 30 % na het onthaaljaar nog een jaar langer in het kleuteronderwijs blijft. In het lager onderwijs blijft ongeveer 1 op de 5 leerlingen zitten na het onthaaljaar, waarbij dat het meest voorkomt na het vierde leerjaar. Twee jaar na het onthaaljaar hebben 3 op de 4 meertalige nieuwkomers in het lager onderwijs al minstens 1 jaar achterstand. Dit kan het gevolg zijn van zittenblijven of van het initieel starten in een lager leerjaar.

In de eerste graad van het secundair onderwijs blijft ongeveer 13 % van de ex-OKAN-leerlingen zitten op het einde van hun eerste jaar in het gewoon onderwijs. In de tweede graad is dit 20 %⁷.

Tabellen 1 en 2 geven het percentage zittenblijvers per leerjaar weer in het Vlaamse onderwijs. Daarbij valt opnieuw op dat niet-Belgische leerlingen vaker blijven zitten dan leerlingen met de Belgische nationaliteit.

Tabel 1. Percentage zittenblijvers per leerjaar en nationaliteit in het lager onderwijs in 2018-2019

BELGEN	1e leerjaar	2e leerjaar	3e leerjaar	4e leerjaar	5e leerjaar	6e leerjaar	totaal
Jongens	4,1 %	2,1 %	1,3 %	1,1 %	0,7 %	0,2 %	1,6 %
Meisjes	3,9 %	2,7 %	1,4 %	1,0 %	0,6 %	0,1 %	1,6 %
Totaal	4,0 %	2,4 %	1,4 %	1,0 %	0,6 %	0,1 %	1,6 %
NIET-BELGEN	1e leerjaar	2e leerjaar	3e leerjaar	4e leerjaar	5e leerjaar	6e leerjaar	totaal
Jongens	11,0 %	6,1 %	4,6 %	5,3 %	3,4 %	1,3 %	5,7 %
Meisjes	10,5 %	6,2 %	4,7 %	3,7 %	2,1 %	1,6 %	5,2 %
Totaal	10,8 %	6,2 %	4,7 %	4,5 %	2,8 %	1,4 %	5,5 %

Bron: Statistisch jaarboek (2019)

Uit onderzoek blijkt dat zittenblijven voor veel leerlingen op lange termijn niet rendeert (zie onder meer Allen et al.⁸; Goos et al.⁹; Lamote et al.¹⁰; Vandecandelaere et al.¹¹). De meeste zittenblijvers zouden gelijk of zelfs beter presteren als ze toch zouden overgaan naar het volgende leerjaar. Zittenblijven is bovendien een dure interventie voor de maatschappij. Het leidt tot extra kosten door het extra jaar onderwijs (directe kosten) en tot kosten ten gevolge van het later instromen op de arbeidsmarkt (indirecte kosten).

Tabel 2. Percentage zittenblijvers per leerjaar, onderwijsvorm en nationaliteit in het secundair onderwijs in 2018-2019

BELGEN		Jongens	Meisjes	Totaal
1e jaar	1A	2,82	1,82	2,32
	1B	1,29	0,66	1,01
	totaal	2,63	1,71	2,17
2e jaar	2A	2,22	1,40	1,81
	bvl	3,55	2,58	3,13
	totaal	2,45	1,55	2,01
3e jaar	aso	2,89	1,54	2,15
	tso	10,16	7,40	9,02
	kso	18,95	8,98	12,16
	bso	8,56	5,86	7,40
	totaal	6,63	3,84	5,26
4e jaar	aso	2,49	1,05	1,69
	tso	7,68	4,30	6,27
	kso	13,65	8,44	10,22
	bso	6,27	4,06	5,31
	totaal	5,34	2,65	4,01
5e jaar	aso	5,53	2,54	3,84
	tso	13,38	8,64	11,36
	kso	15,41	10,15	12,07
	bso	8,67	7,22	8,03
	totaal	9,55	5,53	7,57
6e jaar	aso	1,67	0,66	1,09
	tso	4,26	1,86	3,22
	kso	4,47	2,49	3,20
	bso	4,69	3,41	4,12
	totaal	3,42	1,57	2,49
Totaal		4,99	2,80	3,90

NIET-BELGEN		Jongens	Meisjes	Totaal
1e jaar	1A	9,65	6,22	7,93
	1B	2,94	3,02	2,98
	totaal	7,87	5,52	6,72
2e jaar	2A	4,43	3,09	3,74
	bvl	6,82	4,67	5,96
	totaal	5,35	3,54	4,49
3e jaar	aso	4,61	3,02	3,68
	tso	17,21	13,38	15,48
	kso	17,86	9,62	12,50
	bso	11,46	9,99	10,88
	totaal	11,22	7,89	9,63
4e jaar	aso	6,71	5,49	6,00
	tso	9,31	8,31	8,84
	kso	10,00	7,02	7,79
	bso	7,18	5,67	6,58
	totaal	7,68	6,34	7,04
5e jaar	aso	11,51	5,18	7,89
	tso	16,24	11,63	14,14
	kso	12,90	16,67	15,53
	bso	8,22	7,09	7,72
	totaal	11,55	8,15	9,90
6e jaar	aso	1,94	1,58	1,72
	tso	4,86	3,50	4,21
	kso	7,41	2,90	4,17
	bso	5,15	4,83	5,02
	totaal	4,51	3,38	3,96
Totaal		8,11	5,85	7,03

Bron: Statistisch jaarboek (2019)

1.3 ATTESTERING EN WATERVALLOOPBANEN

Over het algemeen kenmerken de schoolloopbanen van meertalige nieuwkomers in het secundair onderwijs zich door een grotere doorstroom naar studierichtingen in het tso en bso.

Attestering

Van de 4090 regelmatige leerlingen die op 1 februari 2017 onthaalonderwijs volgden, is van 2796 leerlingen (68,4 %) informatie beschikbaar over het behaalde studiebewijs of attest op 30 juni 2018¹².

Uit deze cijfers blijkt dat *in totaal* 56,9 % van de ex-OKAN-leerlingen op het einde van het eerste jaar in het voltijds of deeltijds secundair onderwijs een gunstige attestering of studiebekrachtiging behaalt (A-attest of B-attest,

Tabel 3. Overzicht van de behaalde attesten en studiebewijzen per onderwijsvorm op 30 juni 2018 in het voltijds secundair onderwijs van leerlingen die op 3 februari 2017 in OKAN zaten

	1ste graad		aso		tso		kso		bso		Totaal	
	Aantal	% op totaal	Aantal	% op totaal	Aantal	% op totaal	Aantal	% op totaal	Aantal	% op totaal	Aantal	% op totaal
A-attest	575	70,0	106	64,2	158	57,0	12	50,0	447	71,6	1298	67,9
B-attest	110	13,4	25	15,2	52	18,8	4	16,7	21	3,4	212	11,1
Studiegetuigschrift 3de graad									3	0,5	3	0,2
Diploma secundair onderwijs			4	2,4	1	0,4	0	0,0	3	0,5	8	0,4
Attest voorberei- dend leerjaar hoger onderwijs			0	0,0			1	4,2			1	0,1
Attest van verwor- ven bekwaamheden	1	0,1	0	0,0	0	0,0	0	0,0	1	0,2	2	0,1
C-attest	133	16,2	26	15,8	62	22,4	6	25,0	142	22,8	369	19,3
Beslissing uitge- steld	2	0,2	4	2,4	4	1,4	1	4,2	7	1,1	18	0,9
Totaal	821	100	165	100	277	100	24	100	624	100	1911	100

getuigschrift tweede graad, studiegetuigschrift derde graad, diploma secundair onderwijs of certificaat dbso).

Tabel 3 geeft exemplarisch per onderwijsvorm een overzicht van de resultaten na het eerste jaar in het *voltijds secundair onderwijs* voor leerlingen die het schooljaar voordien in het voltijds onthaalonderwijs zaten. Bijna 7 op de 10 leerlingen behalen een A-attest. Iets meer dan 1 op de 10 leerlingen behaalt een B-attest en net geen 2 op de 10 leerlingen behalen een C-attest.

Watervalloopbanen

Het watervaleffect hangt samen met de hiërarchische ordening¹³ van onderwijsvormen en studierichtingen in het secundair onderwijs. Deze hiërarchie geeft aanleiding tot ‘watervalloopbanen’, waarbij leerlingen hoog mikken en daarna ‘afstromen’ naar minder gewaardeerde onderwijsvormen en studierichtingen. Leerlingen en ouders zijn zich vaak bewust van de lagere waardering van het technisch en beroepsonderwijs.^{14 15} Ex-OKAN-leerlingen komen twee keer zo vaak in een watervalloopbaan terecht als andere leerlingen¹⁶. Ongeveer 1 op de 5 ex-OKAN-leerlingen die doorstromen naar het aso komt een jaar later terecht in het tso of bso (tegenover 1 op de 10 niet-anderstalige nieuwkomers). Ongeveer 1 op de 5 ex-OKAN-leerlingen die doorstromen naar het tso komt een jaar later in het bso terecht (tegenover 1 op de 10 niet-anderstalige nieuwkomers).

De concentratie van sociaal zwakkere en anderstalige leerlingen in bepaalde scholen en bepaalde onderwijsvormen en richtingen, zoals het bso, gaat vaak samen met een lagere motivatie in deze scholen en richtingen. Dat werkt op zijn beurt een hogere schooluitval in de hand¹⁷. De hogere doorstroom van ex-OKAN-leerlingen naar lagere richtingen impliceert dat zij een risicogroep vormen inzake het succesvol afronden van hun schoolloopbaan. Toch tonen sommige studies aan dat watervalloopbanen niet per definitie problematisch hoeven te zijn. Het afstromen kan gunstig zijn voor het welbevinden en het academisch zelfconcept van leerlingen. De leerlingen komen immers in een nieuwe klasgroep terecht waarin ze doorgaans niet langer aan het staartje van de klas hangen¹⁸.

1.4 SPIJBELEN EN VROEGTIJDIG SCHOOLVERLATEN

Naast de bovengenoemde praktijken van heroriëntering en zittenblijven binnen het bestaande onderwijssysteem kunnen leerlingen ook volledig uitvallen en (tijdelijk) niet meer deelnemen aan het leerplichtonderwijs.

Tijdens het schooljaar 2018-2019 spijbelde 2,65 % van de leerplichtige leerlingen in het secundair onderwijs minstens 30 halve dagen¹⁹. Jongeren met een niet-Belgische nationaliteit zijn daarbij oververtegenwoordigd. In het schooljaar 2017-2018 ging het in Vlaanderen om 8,3 % van de niet-Belgische jongeren in vergelijking met 2,0 % Belgische jongeren²⁰. In het basisonderwijs zijn weinig leerlingen problematisch afwezig. Tijdens het schooljaar 2018-2019 was dat 0,6 %. Spijbelen verlaagt de kans om te slagen op het einde van het schooljaar en vormt een risicofactor voor vroegtijdig schoolverlaten.

Vroegtijdig schoolverlaters zijn jongeren die niet meer leerplichtig zijn en het onderwijs verlaten zonder kwalificatie. In het schooljaar 2016-2017 ging het om 11 % van de leerlingen²¹. Ook wat vroegtijdig schoolverlaten betreft, zijn jongeren met een niet-Belgische achtergrond oververtegenwoordigd. In het schooljaar 2016-2017 verliet 24,8 % van de jongeren met een Europese maar niet-Belgische nationaliteit het Vlaamse onderwijs zonder kwalificatie. Van de jongeren met een niet-Europese nationaliteit was dat zelfs 39,2 % (tegenover 10 % bij de Belgische jongeren). Vroegtijdig schoolverlaten is doorgaans het resultaat van een cumulatief proces, beïnvloed door een samenspel van factoren. Naast leerlingen met een andere nationaliteit blijken uit onderzoek ook leerlingen met een lagere socio-economische status, jongens, zittenblijvers en schoolveranderaars meer risico te lopen om vroegtijdig de school te verlaten²². Ook een gebrekkige afstemming tussen de school en de behoeften van de leerling vormt een belangrijke oorzaak.⁹

Uit het voorgaande is duidelijk dat het Vlaamse onderwijs sterk selectief is. Leerlingen die niet binnen het plaatje passen, vallen uit de boot. Dat is vaker het geval voor leerlingen met een anderstalige achtergrond.

2 VOORSTELLING VAN DE ZES SCHOLEN

In dit boek delen drie basisscholen en drie secundaire scholen hun verhaal. Deze scholen organiseren elk op hun manier, binnen het wettelijke kader, flexibiliteit in wat, hoe, wanneer, waar en met wie er geleerd wordt, en beogen daarmee maximale ontplooiingskansen voor meertalige nieuwkomers. We kozen voor een variatie aan scholen inzake de context, het leerlingenpubliek, het aantal meertalige nieuwkomers dat ze opvangen en de flexibele praktijken die ze realiseren.

In wat volgt stellen we de zes scholen aan u voor. Hun getuigenissen bieden context en inspirerende voorbeelden bij het overzicht van wat mogelijk is binnen de huidige regelgeving (hoofdstukken 2 en 3) en hoe je met flexibele leerwegen aan de slag kunt gaan (hoofdstuk 4).

2.1 GO! BS DE SPITS

GO! BS de Spits is een basisschool gelegen op de Antwerpse Linkeroever. De school kenmerkt zich door haar geschiedenis als schippersschool en het daaraan gekoppelde internaat. Vandaag neemt het internaat nog een 50-tal leerlingen van de basisschool onder zijn vleugels, maar het aantal schipperskinderen is beperkt. De Spits profileert zich als een school waar kinderen zich thuis voelen en waar een sterk familiale sfeer heerst, zowel bij de kinderen als bij het schoolteam.

Het unieke aan de Spits is dat we niet zomaar een basisschool zijn, maar een tehuis. Het internaat verbonden aan deze school geeft een heel andere dynamiek. Als ik bijvoorbeeld met mijn kinderen naar hier kom, dan wordt er op die kinderen gelet. Iedereen houdt hier een beetje een oogje in het zeil. Er hangt een enorm familiale sfeer. De mensen hebben hier onderling echt wel een goeie band. (Steven, directeur)

De kleuterafdeling telt ongeveer 80 kinderen, de lagere afdeling ongeveer 150 leerlingen. De school heeft enerzijds een grote instroom van kansarme leerlingen (ongeveer 50 % indicatorleerlingen²³). Anderzijds kent de school recentelijk een toename van kansrijke leerlingen die vanuit een nieuwe woonwijk in de buurt instromen. Bovendien telt de school bijna 40 verschil-

lende nationaliteiten. Op het moment van ons bezoek, in juni 2019, telde de school één AN-leerling en één gewezen anderstalige nieuwkomer (GAN-leerling²⁴). Het schooljaar voordien telde de school vijf (G)AN-leerlingen.

De school komt tegemoet aan deze grote diversiteit door in te zetten op diverse vormen van differentiatie, waaronder klasdoorbrekende niveau-groepen voor lezen, een viersporenbeleid en aangepaste doelstellingen en evaluatie op leerlingenniveau. We leerden deze werking beter kennen dankzij de gesprekken met Steven Bastiaensen (directeur), Christel Windey (AN-leerkracht, zorgleerkracht en deeltijds leerkracht in het vierde leerjaar), Ilse Meul (leerkracht vijfde leerjaar), en de voormalige AN-leerlingen Konar²⁵ (vijfde leerjaar), Felice (vijfde leerjaar) en Andrès (vierde leerjaar).

2.2 GO! BS DE PUZZEL

GO! BS De Puzzel is een multiculturele basisschool in Mechelen en telt 26 verschillende nationaliteiten. Op het moment van ons bezoek telt de school 209 leerlingen, waarvan drie AN-leerlingen en een tiental GAN-leerlingen. De school draagt een krachtige eigen visie uit met een sterke focus op gelijke kansen. Naast het bieden van een veilige thuishaven voor haar leerlingen, komt De Puzzel tegemoet aan de diverse leerbehoeften op school door middel van klasoverstijgende rekengroepen, uitgebreide differentiatie binnen de klas en preteaching in de zorgklas. Om deze flexibele praktijken beter te leren kennen, spraken we met Saskia Van Aerschot (directeur), Bart Vandenbroeck (AN-leerkracht, zorgleerkracht en LO-leerkracht), Rina Verstrepen (zorgcoördinator), Astrid Vanderspikken (leerkracht derde leerjaar) en de voormalige AN-leerlingen Ari (leerling zesde leerjaar) en Tully (leerling tweede leerjaar).

Deze school heeft een hart voor gelijkheid. Het is een basisrecht voor elke leerling om alle kansen te krijgen, zonder vooroordelen, in deze school, waarin de multiculturele achtergrond wordt gewaardeerd. Ik vind het zo leuk aan deze school dat we daarin blijven groeien. (Rina, zorgcoördinator)

2.3 GO! BS CAMPUS KOMPAS

Campus Kompas is een groeiende basisschool in Wetteren. De school telt ongeveer 400 leerlingen, waarvan een tiental (G)AN-leerlingen in de lagere afdeling en drie AN-leerlingen in de kleuterafdeling. Kenmerkend voor Campus Kompas is de gezonde mix van kansarme en kansrijke kinderen, wat een mooie afspiegeling is van de Wetterse buurt.

We hebben een zeer gemengd publiek en daar was onze school lange tijd een soort pionier in. De eerste nieuwkomers in de buurt kwamen namelijk terecht op onze school en dat zorgde bij aanvang wel voor een gespannen sfeer. De laatste jaren hebben we die perceptie kunnen omdraaien en vandaag zijn we een sterk groeiende school. Elk leerjaar is nu verdubbeld in leerlingaantal en langzaam komt er een gezonde mix van kansrijke en kansarme leerlingen. Ik denk dat we hiermee een mooie weerspiegeling zijn van de Wetterse scene. (Rien, leerkracht vierde leerjaar)

De school zet in op een flexibel AN-beleid en komt tegemoet aan diverse leerbehoeften via ondersteuning in de klimklas en preteaching. We maakten kennis met deze werking dankzij de gesprekken met Peter Dumon (directeur), Rien Gees (leerkracht vierde leerjaar), Els Raman (AN-leerkracht en zorgleerkracht), Isa Roelandt (zorgleerkracht) en Tirsan en Suraya (voormalige AN-leerlingen vierde leerjaar).

2.4 COLOMAPLUS

COLOMAplus is een Mechelse school met een kso-, tso- en bso-aanbod. De school biedt zelf geen OKAN aan maar verwelkomt heel wat ex-OKAN-leerlingen uit de buurt. Daarin wordt ze begeleid door verschillende vervolgschoolcoaches, onder wie Anne Moeyersons, een van onze respondenten. Zij is vervolgschoolcoach vanuit TSM Mechelen. Op het moment van ons bezoek telt de school 53 ex-OKAN-leerlingen van 26 verschillende nationaliteiten, van wie 13 leerlingen voor het eerst in het vervolgonderwijs schoollopen.